

Quyền tác giả và hàng hóa: Phân định đúng để bảo vệ hiệu quả quyền SHTT tại biên giới Việt Nam

Tại sao một doanh nghiệp nắm giữ giấy chứng nhận quyền tác giả hợp pháp vẫn có thể bị từ chối áp dụng biện pháp giám sát hải quan? Một vụ việc gần đây liên quan đến chủ sở hữu quyền tác giả Hàn Quốc và cơ quan hải quan Việt Nam đã hé lộ một khoảng cách gây thất vọng giữa các quy định pháp lý và thực tiễn thực thi trong lĩnh vực SHTT. Khi yêu giám sát hải quan dựa trên Giấy chứng nhận đăng ký quyền tác giả đối với bao bì sản phẩm "FOELLIE INNER PERFUME" được gửi đến, Cục Hải quan đã từ chối tạm thời, chưa chấp nhận yêu cầu giám sát hải quan, để đợi ý kiến từ Cục bản quyền tác giả và Cục SHTT.

Vấn đề mấu chốt nằm ở đâu? Hải quan lập luận rằng quyền tác giả không xác định rõ loại hàng hóa cụ thể, [Giấy chứng nhận quyền tác giả](#), không giống như nhãn hiệu hay bằng sáng chế, không chỉ rõ loại hàng hóa cụ thể mà nó bảo hộ, dẫn đến việc không có cơ sở chấp nhận yêu cầu giám sát hải quan đối với quyền tác giả. Đây có phải là cách tiếp cận hợp lý dựa trên các điều kiện để giám sát hàng hóa xâm phạm quyền SHTT trên thực tế, hay là sự hiểu sai bản chất của cơ chế bảo hộ quyền tác giả?

Vụ việc này đã làm dấy lên một cuộc tranh luận mang tính học thuật và thực tiễn: Liệu việc yêu cầu sự gắn kết giữa quyền tác giả và các sản phẩm cụ thể có phản ánh đúng bản chất của cơ chế bảo hộ quyền tác giả, vốn được thiết kế để bảo vệ sự biểu đạt sáng tạo dưới mọi hình thức, bất kể chúng tồn tại trên giấy, vải hay bao bì mỹ phẩm? Kết quả của vụ việc này có thể sẽ tái định hình cách thức bảo vệ quyền tác giả tại biên giới Việt Nam.

1. Quyền Tác Giả Có Được Bảo Hộ Tại Biên Giới Hay Không?

Quyền tác giả được thiết lập để bảo hộ các biểu đạt nguyên gốc như tác phẩm nghệ thuật, thiết kế bao bì, biểu trưng... nhưng không đi kèm chức năng xác định rõ loại hình sản phẩm vật chất chứa đựng biểu đạt đó, nhưng không gắn liền với một loại hàng hóa cụ thể như trong trường hợp nhãn hiệu hay sáng chế. Đây là sự khác biệt cơ bản giữa cơ chế bảo hộ quyền tác giả so với cơ chế bảo hộ của nhãn hiệu hay sáng chế. Chính sự thiếu vắng thông tin định danh sản phẩm cụ thể trong Giấy chứng nhận quyền tác giả khiến cơ quan hải quan gặp khó khăn trong việc nhận diện và xử lý [hành vi xâm phạm](#) tại biên giới.

Từ góc nhìn vận hành:

- **Quyền tác giả:** hướng tới bảo hộ tác phẩm biểu đạt, không ràng buộc với sản phẩm cụ thể
- **Hải quan:** cần dấu hiệu nhận diện vật lý, mã hàng hóa, tên gọi, hình thức bao bì, để phục vụ công tác kiểm tra và kiểm soát

Điều 6.8 Nghị định số 17/2023/NĐ-CP đã quy định rằng *tác phẩm mỹ thuật ứng dụng* thuộc đối tượng được bảo hộ quyền tác giả. Tuy nhiên, hiệu lực thực thi tại cửa khẩu vẫn phụ thuộc vào khả năng liên kết tác phẩm đã đăng ký với hàng hóa lưu thông. Trong trường hợp thiếu thông tin định danh, quy trình kiểm tra, giám sát của hải quan không thể được triển khai một cách hiệu quả.

Mặc dù lập luận của cơ quan hải quan phản ánh nhu cầu thực tiễn trong quản lý biên giới, song từ góc độ của chủ thể quyền, đây lại là điểm nghẽn gây khó khăn trong việc ngăn chặn hành vi vi phạm, nhất là khi tác phẩm được bảo hộ đang bị sử dụng trái phép, sao chép trắng trợn trên hàng hóa xuất nhập khẩu và lưu hành qua biên giới mà không bị ngăn chặn.

2. Quyền Tác Giả Và Hàng Hóa: Có Thể Áp Dụng Tiêu Chuẩn Của Nhãn Hiệu Hay Kiểu Dáng Công Nghiệp?

Theo quy định tại **Điều 6** và **Điều 14** của **Luật Sở hữu trí tuệ sửa đổi năm 2022**, quyền tác giả được xác lập **một cách tự động** ngay khi tác phẩm được sáng tạo và định hình dưới bất kỳ hình thức vật chất nào, không phụ thuộc vào việc tác phẩm đó có được gắn với sản phẩm hàng hóa cụ thể hay không.

Không giống như **nhãn hiệu** hay **kiểu dáng công nghiệp**, vốn được bảo hộ gắn liền với những hàng hóa hoặc dịch vụ xác định, **quyền tác giả bảo hộ biểu đạt nguyên gốc mang tính sáng tạo**, như tác phẩm mỹ thuật, biểu trưng, thiết kế đồ họa... Giá trị pháp lý của quyền tác giả nằm ở bản thân tác phẩm, **không phụ thuộc vào nơi hoặc cách thức sử dụng**. Chính vì thế, nếu cơ quan hải quan đưa ra yêu cầu rằng Giấy chứng nhận quyền tác giả phải liệt kê cụ thể danh mục hàng hóa liên quan thì đây là **một đòi hỏi không phù hợp với bản chất pháp lý của quyền tác giả**.

Pháp luật hiện hành **không đặt ra nghĩa vụ** cho chủ thể quyền phải chỉ rõ tác phẩm được sử dụng trên sản phẩm vật thể nào. Điều này càng được củng cố bởi **Nghị định 17/2023/NĐ-CP**, trong đó quy định **tác phẩm mỹ thuật ứng dụng là đối tượng được bảo hộ quyền tác giả**, mà không cần gắn với danh mục hàng hóa cụ thể.

Trọng tâm của cơ chế thực thi quyền tác giả, đặc biệt tại các cửa khẩu biên giới, là khả năng nhận diện và xử lý hành vi sao chép, sử dụng trái phép tác phẩm được bảo hộ, bất kể phương tiện thể hiện, chứ không phải ở việc đối chiếu với một danh mục sản phẩm vật chất được liệt kê sẵn. Việc Giấy chứng nhận không nêu rõ **sản phẩm đính kèm** không thể là căn cứ pháp lý để từ chối áp dụng biện pháp giám sát, kiểm tra của hải quan.

3. Biện pháp kiểm soát của hải quan theo Pháp luật Việt Nam: Có hay không việc bảo hộ quyền tác giả tại cửa khẩu?

Câu hỏi liệu quyền tác giả có được bảo hộ tại cửa khẩu Việt Nam không phải là vấn đề dễ ngó, mà đã được giải đáp rõ ràng qua các quy định pháp luật hiện hành. Trái với quan điểm cho rằng chỉ quyền sở hữu công nghiệp mới có thể được thực thi tại biên giới, hệ thống pháp luật Việt Nam đã thiết lập một **cơ chế pháp lý hoàn chỉnh** để bảo vệ **mọi quyền sở hữu trí tuệ**, bao gồm **quyền tác giả**, ngay từ tuyến kiểm soát hải quan. Cụ thể:

[i] Luật Hải quan 2014 - Nền tảng thực thi tại biên giới

Phần 8 (Điều 73–76) của **Luật Hải quan năm 2014 quy định** cụ thể về việc kiểm tra, giám sát và tạm dừng thủ tục hải quan đối với hàng hóa xuất nhập khẩu khi có yêu cầu bảo hộ quyền SHTT. Không có bất kỳ giới hạn nào loại trừ quyền tác giả khỏi phạm vi điều chỉnh. Cơ quan hải quan được trao quyền: **(i)** Tạm dừng thông quan; **(ii)** Kiểm tra thực địa; **(iii)** Tịch thu và xử lý hành chính khi có căn cứ cho rằng hàng hóa là hàng hóa giả mạo quyền SHTT, bao gồm cả tác phẩm sao chép trái phép.

[ii] Luật SHTT - Cơ sở bảo hộ pháp lý cho quyền tác giả tại biên giới

Điều 216.4 Luật SHTT sửa đổi năm 2022 khẳng định rằng, nếu cơ quan hải quan phát hiện hàng hóa giả mạo quyền SHTT, trong đó bao gồm bản sao không được phép của tác phẩm, thì họ có nghĩa vụ và thẩm quyền áp dụng biện pháp hành chính theo Điều 214.

Các điều khoản tiếp theo hướng dẫn rõ:

- Điều 217: Quy định nghĩa vụ của chủ thể quyền trong việc cung cấp chứng cứ và mô tả hàng hóa nghi vi phạm;
- Điều 218: Thiết lập quy trình tạm dừng thủ tục hải quan, thời hạn áp dụng và trách nhiệm liên quan;
- Điều 219: Hướng dẫn quy trình giám sát và kiểm tra để phát hiện và xử lý hành vi xâm phạm tại biên giới.

[iii] Nghị định số 17/2023/NĐ-CP – Hướng dẫn chuyên biệt cho quyền tác giả

Không dừng lại ở khung luật cơ bản, Nghị định số 17/2023/NĐ-CP dành trọn Chương VI (Điều 86–91) để cụ thể hóa quy trình thực thi quyền tác giả và quyền liên quan tại cửa khẩu, với các điểm nổi bật:

- Điều 86: Chủ thể quyền tác giả có quyền yêu cầu kiểm tra, giám sát hoặc tạm dừng thủ tục **hải quan đối với hàng hóa** nghi xâm phạm;
- Điều 87–88: Xác định cơ quan tiếp nhận và thời hạn xử lý yêu cầu;

- Điều 89: Trao quyền chủ động cho Chi cục Hải quan khi có cơ sở rõ ràng xác định hành vi vi phạm;
- Điều 90–91: Hướng dẫn quy trình ra quyết định tạm dừng và kiểm soát hàng hóa có dấu hiệu xâm phạm, đảm bảo tính thống nhất giữa Nghị định 17 và Luật Hải quan.

Kết luận

Pháp luật Việt Nam không hề loại trừ quyền tác giả khỏi phạm vi kiểm soát tại cửa khẩu. Trái lại, một hệ thống pháp lý đầy đủ và có tính liên thông đã được thiết lập để đảm bảo quyền tác giả được thực thi không chỉ qua các biện pháp dân sự, hành chính, hình sự, mà còn ngay từ khâu nhập khẩu và xuất khẩu.

Vấn đề không nằm ở việc có hay không cơ chế bảo hộ, mà là ở cách thức các cơ quan thực thi, đặc biệt là hải quan, áp dụng luật một cách chính xác, hiểu đúng bản chất pháp lý của quyền tác giả trong thực tiễn xử lý tại biên giới.

Nguyễn Vũ Quân | Partner, IP Attorney

Đỗ Thị Phần | Special Counsel

Hoàng Thị Tuyết Hồng | Senior Trademark Attorney

Contact

KENFOX IP & Law Office

Building No. 6, Lane 12/93, Chinh Kinh Street, Nhan Chinh Ward, Thanh Xuan District, Hanoi, Vietnam

Tel: +84 24 3724 5656

Email: info@kenfoxlaw.com / kenfox@kenfoxlaw.com